

Και δὲ θὰ σταματήσει ποτὲ
Ἐκτὸς ἂν ἔγας Ἀρχιτέκτονας
Χτυπήσει τὴ Γῆ
Στὸ πιὸ τρωτό της σημειο -

Ὅμως ὡς τότε
Εἶναι πολὺς καιρὸς
Καὶ τὰ κτήρια χτίζονται
Ἀπὸ κόκκαλα ἀνθρώπων
Χωρὶς παράθυρα

Οἱ ἄνθρωποι σπᾶνε τὰ ρολόγια τους
Γιὰ νὰ σταματήσουν τὸ χρόνο,
Βάφουν τὸ πρόσωπό τους
Μὲ διάφορα χρώματα
Γιὰ νὰ προστατευτοῦν
Ἀπ' τὸ ἐρχόμενο Κάμα.

Κι ὅπως κι ἄλλα χρόνια κυλᾶνε,
Τρομάζουν
Ποῦ ἀκόμη ἐπιζοῦν
Ἀπ' αὐτὴ τὴν τελικὴ ἀναστάτωση.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Ἐνα ἄλλο αὐτόγραφο, ὁλότελα διαφορετικὸ στὸ περιεχόμενο ἀπ' αὐτό, εἶχε γραφτεῖ καὶ τυπωθεῖ ὅταν ἀποφάσισα, ὑποχωρώντας σὲ μιὰ τυραννικὴ αὐτοεπιβλημένη λογοκρισία, νὰ τὸ παραμερίσω πρὸς τὸ παρόν, ἀπὸ ἀνησυχία γιὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς παραλήπτες τοῦ ἔξω ἀπὸ τὸν Καναδᾶ.

Σ' αὐτό, κάνω ἓνα ὑπαινιγμὸ γιὰ τὰ χρόνια πρὶν ἀπ' τὸ 1949, καὶ σὲ μερικές βαθιὰ ριζωμένες βεβαιότητες ποὺ ἔχω γιὰ τὴν Τέχνη.

Ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ ἀξία τους, αὐτὰ τὰ ποιήματα ἔχουν γιὰ μένα αἰσθηματικὴ σημασία γιατί, ὅπως ὁ τίτλος υποδηλώνει, γράφτηκαν ὅλα τὸ φθινόπωρο τοῦ 1949, ἔταν ἡμιον 23 χρονῶν ὑπηρετοῦσα μιὰ ἀναγκαστικὴ θητεία στὴν Ἡπειρο σὰν νεοσύλληκτος κεῖνο τὸν καιρό.

Δώδεκα χρόνια ἀργότερα, ἀφιερώνονται σὲ μιὰ ἄλλη γενιὰ Ἑλλήνων Νέων ποὺ ἡ ἀγάπη τους καὶ ἡ ἀφοσίωσή τους σὲ κάποια ὑψηλὰ ἰδεώδη εἶναι σήμερα τόσο ἀκαμπτα ὅσο ποτὲ ἄλλοτε.

Αὐγουστος - ἀρχὲς Σεπτέμβρη 1968

☆

μετ. Σωκρ. Α. Σκαρτσῆς

18

Τάκης Σινόπουλος

ΜΙΚΡΟΣ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ Σ' ΕΝΑ ΜΕΓΑΛΟ ΤΕΧΝΙΤΗ

1

ΟΛΙΓΑ ΠΕΡΙ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ

Παρά τὴ σχετικὰ σύντομη ζωὴ τοῦ ὁ Καχτίσης ἔχει γράψει ἕναν ἀφάνταστο ἀριθμὸ ἐπιστολῶν, ποὺ κάποτε εἶναι 20 καὶ 30 σελίδες ἢ καθεμία. Ὁ Παυλόπουλος ἔχει λάβει μέσα σὲ 20 περίπου χρόνια γύρω στὶς 150, ὁ Γονατᾶς σὲ 10 χρόνια περίπου γύρω στὶς 120. Τὸ ἴδιο κι ἐγώ. Ἀνεξακρίβωτος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιστολῶν ποὺ εἶχε ὁ Φάνης Διαμαντόπουλος. Πολλὲς ἐπίσης πρέπει νάχει κι ὁ Ν. Γ. Πεντζίκης. Ἀρχετὲς ὁ Γιώργος Δέλιος καὶ ὁ Γιώργος Ἰωάννου κι ἄλλοι πολλοί. Μιὰ ἀπὸ τίς μαγιές τοῦ Καχτίση εἶτανε νὰ εἰκονογραφεῖ τίς ἐπιστολές του μὲ ἀποκόμματα ἀπὸ παλιὰ περιοδικὰ ἢ νὰ τίς στολίζει μὲ ἰδιόχειρα σχέδια. Τὸ πάθος του μὲ τὴν εἰκονογράφηση φαίνεται ἄλλωστε καὶ στὰ βιβλία του.

Μὲ τίς ἐπιστολές ὁ Καχτίσης ἐπιδίδεται σὲ ἀσκήσεις γραφῆς. Εἶναι φανερὸ πῶς ὁργανώνει σιγά - σιγά τὸ προσωπικὸ του ὕφος μὲ μικρὲς ἱστορίες, ἰδιωτικὲς ἔξο-

μολογήσεις, περιπέτειες συνήθως δικές του, απόψεις για την πεζογραφία, ανέκδοτα, φαντασιώσεις κ.λπ. Μπορούμε στο μεταξύ να χαρακτηρίσουμε τις επιστολές αυτές: 1) Σα μιὰ απελπισμένη προσπάθεια να γλυτώσει από την απομόνωση και την έρημιά του στον Καναδά. 2) Σάν ένα τρόπο να έρεθίζεται ή δημιουργική του διάθεση και να έξωθεϊται στο γράψιμο. 3) Με τις συχνές κι αναλυτικότερες αναφορές στο έργο του, δημοσιευμένο κι αδημοσίευτο, σάν ένα προβολέα που φωτίζει από τὰ πλάγια τὸ έργο αὐτὸ ἢ σάν ένα συνεχές σχόλιο πάνω στις προσπάθειές του. 4) Σάν ένα είδος ἡμερολόγιου που τὸ σκορπίζει στους φίλους του ἀντὶ νὰ τὸ κρατάει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. 5) Σάν ἀγώνα νὰ μὴ βουλιάξει τὸ πρόσωπό του στὴ λησμονιά. 6) Σάν μιὰ ἀτελείωτη κατάθεση τὰ πάντα. Τὰ πάθη του, τὶς ψυχικές του κατὰσεις, τὶς δυστυχίες, τὶς χαρές, τὶς ἀπογοητεύσεις, τὰ βάσανα, τὰ ἄγχη, τὰ δειρά, τὶς φαντασιώσεις του.

Ξεφυγνώνεται πολλές φορές χωρίς δισταγμό. Διακωμωδεῖ καὶ σαρκάζει τὸν ἑαυτὸ του. Κρίνει δξύτατα ἐκεῖνο που δὲν τοῦ ἀρέσει. Μιλάει γιὰ τὰ βιβλία που διάβασε. Περιγράφει, μὲ μιὰ ἀπίθανη αἴσθηση τὶς λεπτομέρειες, χώρους, τοπία, ἀνθρώπους, ἐσωτερικὰ σπιτιῶν, κοσμικὲς ἐπαφές, σχέσεις μὲ ἄλλα ἄτομα, κοινωνικὲς ἢ ἐπαγγελματικὲς ἐπαφές. Παθαίνεται συνεχῶς μὲ ὅλα. Ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση πὼς ὀλάκερη ἡ ὑπαρξή του εἶναι ἓνα καζάνι που βράζει ἀκατάπαυστα. Τὰ γράμματα τῶν φίλων του τὰ περιμένει μὲ λαχτάρα καὶ ἀγωνία, συχνὰ τὰ προκαλεῖ, τὰ ἐκλιπαρεῖ. «Γράψε μου γρήγορα», «γράψε μου ἀμέσως», «γιατὶ δὲ γράφεις», «γιατὶ σιωπᾷς». Θυμώνει ὅταν αὐτὸς γράφει καὶ δὲν τοῦ γράφουν, ἢ τοῦ στέλνουν μονάχα μισὴ σελίδα. Ὅταν ὅμως λαβαίνει γράμμα τὸν πιάνει ἀπερίγραπτη χαρά, κυρίως ὅταν τὸ γράμμα εἶναι πολυσέλιδο, χορταστικὸ καὶ γεμάτο ἱστορίες, ἐξομολογήσεις ἢ παραξενιές. Θὰ λέγαμε, ἓνα γράμμα εἶναι ἡ καθημερινή του τροφή. Ὅταν αὐτὸς εἶναι στὴ δουλειά του, ἡ γυναίκα του τὸν παίρνει στὸ τηλέφωνο κι αὐτὸς τὴ βάζει νὰ τὸ περιεργασθεῖ νὰ τὸ ζυγιάσει κι ὄχι σπάνια νὰ τοῦ διαβάσει μερικὲς σελίδες. Ἔτσι παίρνει μιὰ μυρωδιά καὶ συνεχίζει ἀργότερα στὸ σπίτι του.

Γράφει τὸ 1961, σὲ μένα:

«Δὲν ξέρεις πόσο ἀπολαυστικὲς εἶναι οἱ στιγμὲς που ἀναγγέλλει ἡ Θάλεια ἀπὸ τηλεφώνου ὅτι ἔγραψες (ἐσὺ ἢ ὁ Παυλόπουλος) καὶ τί ὠραίες στιγμὲς περνᾶω, ὅταν τὸ διαβάζω καὶ ἀπαντᾶω.

Σκέψου τὰ μαρτύρια που τραβᾶω χωρὶς τὰ γράμματα αὐτά».

Γράφει στὸν Γονατὰ τὸ '62:

«Μὲ τὸν μαζοχισμό που μὲ διακρίνει, δὲν ἀνοιξα τὸ γράμμα σας ἀμέσως, παρὰ ἄρχισα νὰ τὸ περιεργάζομαι, νὰ τὸ μυρίζω, νὰ τὸ ζυγιάζω μὲ τὴν παλάμη μου κ.λπ. Τὸ ἀνοιξα ἀργότερα».

Ὅταν κάποτε ἔλαβε ἓνα μεγάλο γράμμα ἀπὸ τὸν Πεντζίκη, ἔστρωσε τὴ γυναίκα του νὰ φτιάξει λουκουμάδες γιὰ νὰ γιορτάσουνε τὸ γεγονός».

II

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΔΑ ΣΟΥΖΑΝ

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1955, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ἀφρική ὁ Καχτίσης, γνωρίζει τὴν Ἀμερικανίδα Σούζαν Σούνιγκ, ἓνα θαυμάσιο καλλιτεργημένο τύπο, που ταυτόχρονα ἦταν καὶ μιὰ ἐξαιρετικὴ ποιήτρια. Εἶχε διαβάσει JOYCE, KAFKA, PROUST